

Nr 89.

Av herr **Björkman, Gustaf**, om ändrade grunder för statsbidrag till avlöning av vissa befattningshavare vid polisväsendet.

Enligt lagen den 6 juni 1925 om polisväsendet i riket skall riket för polisverksamhetens upprätthållande vara indelat i polisdistrikt. Stad, så ock köping, som enligt särskild bestämmelse är pliktig att bekosta för köpingen erforderlig polispersonal, d. v. s. köping, som tillkommit efter år 1864, skall utgöra särskilt polisdistrikt. I övrigt skall landsfiskalsdistrikt eller del därav, i allmänhet en eller flera kommuner, utgöra polisdistrikt. Till ett polisdistrikt må ej hänföras mer än en kommun, där ej vederbörande kommuner själva sådant påyrka eller det för polisverksamhetens behöriga upprätthållande finnes särskilt påkallat. I stad och i köping, som nyss nämnts, skola polismän samt i övriga polisdistrikt fjärdingsmän (polismän) finnas anställda i den omfattning, som erfordras för polisverksamhetens ombesörjande inom vederbörande polisdistrikt. Polisdistrikt åligger bland annat att skäligen avlöna de befattningshavare, som skola finnas anställda inom distriktet, samt att med skälig pension förse innehavare av befattning, som är av stadigvarande art och av vilken befattningshavaren kan antagas bliva helt sysselsatt (ordinarie befattning). I samband med fastställandet av den med viss befattning förenade lönen skall jämväl bestämmas, huruvida befattningen skall vara ordinarie. Beslut angående avlöning m. m. skall för prövning underställas länsstyrelsen, vilken har att antingen oförändrat fastställa eller ock att ogilla beslutet. Detsamma må ej ogillas på den grund att den beviljade förmånen anses bestämd till för lågt belopp, med mindre beloppet uppenbarligen icke är skäligt. Till kostnaden för avlöning m. m. åt den, som i annat polisdistrikt å landsbygden än med stad jämställd köping innehar eller uppehåller ordinarie befattning, bidrager staten med hälften, under det att i fråga om icke ordinarie befattningshavare staten bidrager med en femtedel av avlöningen.

Sedan tillkomsten år 1925 av den nya polislagen hava de ovan i korthet återgivna bestämmelserna i olika avseenden gjorts till föremål för motionsvis i riksdagen framförda ändringsyrkanden. Dessa hava dels åsyftat en begränsning av länsstyrelsernas befogenhet i fråga om fastställandet av fjärdingsmännens avlöningsförmåner och dels hänfört sig till reglerna för statsbidraget. I det förstnämnda avseendet ledde de gjorda yrkandena till att år 1929 i lagen infördes den förut nämnda bestämmelsen, att länsstyrelsen icke finge ogilla ett beslut angående avlöning med mindre densamma uppenbarligen icke vore skälig. I fråga om statsbidragsbestämmelserna har någon ändring ej vidtagits utan alltjämt kvarstår den från början i polislagen fast-

ställda regeln, att statsbidrag till fjärdingsmännens avlöning skall utgå med hälften för ordinarie och med en femtedel för icke ordinarie befattningshavare.

Frågan om statsbidragets storlek var under åren 1931 och 1932 föremål för behandling inom socialdepartementet i anledning av framställningar, som i denna fråga ingivits dit av Svenska polisförbundet och Riksförbundet för fjärdingsmän och polismän. I den förra framställningen yrkades bland annat, att staten skulle övertaga hela kostnaden för landets polisväsen samt, intill dess så kunde ske, i större utsträckning än dittills bestrida kostnaderna för polisväsendet såväl å den egentliga landsbygden som i städer och köpingar. Den senare framställningen gick bland annat ut på, att statsbidraget till fjärdingsmännens avlöning skulle utgå efter enhetliga grunder till alla befattningshavare. I motiveringen anfördes, att anordningen med av tjänsten endast delvis sysselsatta fjärdingsmän i många fall, synnerligast i glest befolkade distrikt, vore betydligt mera praktisk än en sådan förstoring av distrikten att fullt sysselsatta befattningshavare kunde förordnas. Bärande skäl sänkades emellertid för att göra en *sådan* skillnad mellan fullt sysselsatta och icke fullt sysselsatta befattningshavare, att endast de förra betraktades såsom ordinarie och finge åtnjuta de förmåner, som därmed följde. Lörens storlek borde utgöra enda skillnaden. Vid bestämmandet av huruvida befattning skulle vara ordinarie eller extra tillämpades mycket olika principer och växlande motiv spelade därvid in. Att statsbidrag i ena fallet skulle utgå med hälften och i det andra med en femtedel av lönen vore icke lyckligt.

Over de nämnda framställningarna upprättades en särskild promemoria, vilken för yttrande remitterades till bland andra länsstyrelserna. De flesta av länsstyrelserna uttalade i anledning därav, att skillnaden i statsbidragets storlek utgjort ett stöd för strävandena att genom sammanslagning av flera kommuner till större polisdistrikt möjliggöra anställande av ordinarie, fullt sysselsatta fjärdingsmän. Å andra sidan påpekades från vissa län, att den föreskrivna skillnaden kunde leda till obilliga resultat, framför allt i sådana fall, då en kommun på grund av geografiska eller andra förhållanden icke lämpligen kunde sammansluta sig med annan kommun och anställa ordinarie fjärdingsman. En sådan kommun nödgades nu anställa extra fjärdingsman och finge själv bestrida fyra femtedelar av dennes lön, under det att kommunen, därest sammanslagning om en ordinarie polisman kunnat ske, sluppit betala mer än hälften av den å kommunen belöpande kostnaden för denne.

Redan i den remitterade promemorian hade emellertid framhållits, att några omedelbara förändringar i anmärkta hänseenden sannolikt icke torde vara att tänka på, då 1925 års polislag ännu icke ens blivit till fullo genomförd. I den mån brister allmänt ansåges föreligga, syntes det vara önskvärt att i ett senare sammanhang till övervägande upptaga frågan, huruvida i något avseende förbättringar kunde åstadkommas.

Frågan om reglerna för statsbidrag till polisväsendet å landsbygden upptogs därefter till behandling i en vid 1932 års riksdag väckt motion, II: 89,

vari påyrkades sådan ändring i 15 § lagen den 6 juni 1925 om polisväsendet i riket att statsbidraget skulle utgå med hälften av utgående lön till såväl ordinarie som icke ordinarie polis- eller fjärdingsman. I motiveringen framhölls bland annat, att en del mindre kommuner hade sammanslutit sig i polisdistrikt och anställt en ordinarie fjärdingsman samt på så sätt kommit i åtnjutande av det högre statsbidraget. Kommuner återigen, som icke lämpligen kunnat eller icke ansett det vara behöfligt att anställa ordinarie polis- eller fjärdingsman, bleve av staten i ersättningshänseende missgynnade. Trots att de följt bestämmelserna hade de i ett flertal fall kommit i konflikt med de högre polismyndigheterna. I vissa fall torde dessa myndigheter förordnat anställandet av ordinarie befattningshavare, varemot de kommunala myndigheterna ansett det vara obehöfligt, eller ock förordnat och även fastställt högre lön till icke ordinarie befattningshavare, än vad de kommunala myndigheterna ansett vara skäligt. Om de kommunala myndigheterna, under iakttagande av all den försiktighet som tidsförhållandena krävde samt med hänsyn till arbetsbördans storlek, beslutat anställa en extra fjärdingsman med en lön som, i betraktande av att tjänsten icke gäve innehavaren full sysselsättning, ansetts vara skälig, men myndigheterna höjt denna lön så att den i storlek närmast sig lägsta grundlön för ordinarie befattningshavare, bleve dessa kommuners utgifter för nämnda fjärdingsmän betydligt högre än om fjärdingsmännen anställdes som ordinarie. Iakttagen försiktighet och sparsamhet kunde sålunda i vissa fall resultera i ökade utgifter för kommunerna.

Ifrågavarande motion behandlades av sammansatt stats- och första lagutskott, som i avgivet utlåtande, nr 5, framhöll, att det icke kunde förnekas, att skillnaden i statsbidrag understundom kunde medföra mindre tillfredsställande resultat. Å andra sidan hade från länsstyrelsernas sida vitsordats, att denna skillnad ofta varit till gagn. En omedelbar förändring av gällande ordning genom höjning av statsbidraget för icke ordinarie befattningshavare från 20 till 50 procent kunde redan av kostnadsskäl icke ifrågakomma. Därest man efter ytterligare någon tids erfarenhet av den först vid 1932 års ingång i hela riket tillämpade ordningen skulle finna denna behäftad med brister, som borde avhjälpas, torde det kunna förväntas, att den redan inom socialdepartementet påbörjade utredningen i frågan komme att återupptagas. Utskottet avstyrkte därför motionen och denna föranledde ej heller till någon riksdagens åtgärd.

Beträffande sättet för bestridandet av kostnaderna för polisväsendet å landsbygden må här till slut nännas, att Skatteutjämningsberedningen i sitt den 12 december 1932 avgivna principbetänkande förordade, att staten skulle helt övertaga dessa kostnader utom i fråga om tillhandahållandet av arrestrum och tjänstelokaler.

Den olikhet som enligt polislagen föreligger i fråga om landskommunernas rätt till statsbidrag till avlöning åt ordinarie och icke ordinarie fjärdingsmän har, såsom i viss mån framgår redan av den ovan lämnade redogörelsen, vållat stort och även berättigat missnöje. Avgörandet i alla hithörande spörsmål av

större betydelse, nämligen i fråga om polisväsendets organisation, fjärdingsmännens avlöning och utseendet av fjärdingsmän, ligger praktiskt taget helt hos vederbörande länsstyrelse. Särskilt i fråga om avlöningsförhållandena hava länsstyrelserna även i stor utsträckning genomdrivit förhöjningar utöver vad vederbörande kommuner ansett vara skäligt. Det synes vid sådant förhållande vara helt naturligt, att det för kommuner, inom vilka polisverksamheten är av så ringa omfattning, att anställandet av ordinarie fjärdingsman icke lämpligen bör komma i fråga, måste framstå såsom en obillighet, att kommunen skall vara skyldig att bekosta avlöningen med 80 procent, under det att den kommunala kostnadsandelen i andra fall stannar vid 50 procent.

Från länsstyrelsehåll har såsom en fördel framhållits, att skillnaden i statsbidragets storlek utgjort ett stöd för strävandena att genom sammanslagning av flera kommuner till större polisdistrikt möjliggöra anställandet av ordinarie, fullt sysselsatta fjärdingsmän. Med anledning härav förtjänar erinras, att särskilda utskottet vid 1925 års riksdag i sitt utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till polislag bland annat uttalade, att i ett synnerligen stort antal fall polisverksamheten på den egentliga landsbygden, där denna verksamhet väsentligen måste bestå av indrivningsarbete, borde ombesörjas av befattningshavare av de förutvarande fjärdingsmännens typ, vilka hade befattningen såsom en bisyssla vid sidan av annan verksamhet. Därest olikheten i fråga om statsbidragets storlek utnyttjats för genomdrivande av sammanslagning av kommuner till större polisdistrikt i vidare mån än riksdagen genom att godkänna särskilda utskottets nyssnämnda uttalande kan hava funnit lämpligt, torde olikheten knappast kunna betecknas såsom fördelaktig. Huru härmed än må förhålla sig torde det anförda skälet för ett bibehållande av de nu gällande reglerna icke längre äga samma giltighet sedan numera polisverksamhetens omorganisation får anses såsom fullt genomförd. Tiden torde därför numera vara inne att avskaffa den orättvisa gentemot vissa kommuner, som ligger däri, att de erhålla statsbidrag till polispersonalens avlöning efter lägre grunder än andra kommuner.

Såsom ytterligare ett skäl, om än av mindre vikt, för genomförande av likställighet på ifrågavarande område må framhållas, att flertalet av de kommuner, som hava endast extra fjärdingsmän, hör till de mindre i riket. På grund av det i regel mycket ringa skatteunderlaget i dessa kommuner bli de 80 procent av den extra fjärdingsmannens avlöning, som dessa kommuner skola bestrida, trots att avlöningen som regel torde vara icke oväsentligt lägre än för ordinarie fjärdingsman, väsentligt mera tryckande än de 50 procent av ordinarie befattningshavares avlöning m. m., som de större kommunerna ha att bestrida. En höjning till 50 procent av statsbidraget till de extra fjärdingsmännens avlöning skulle därför komma att verka i viss mån skatteutjämning.

Såsom ett skäl emot att nu vidtaga någon ändring torde kunna hänvisas till att förslag föreligger från Skatteutjämningsberedningen om att staten skulle helt övertaga kostnaderna för avlöning av polispersonalen på landsbygden och att man borde avvakta den slutliga prövningen av nämnda förslag. Detta förslag har emellertid ännu icke så vitt känt är gjorts till föremål för

fortsatt behandling och förmodligen kommer något avgörande i frågan icke till stånd ännu på åtskilliga år. Det torde ej heller kunna göras gällande, att ett genomförande av den här förordade ändringen av polislagens statsbidragsbestämmelser skulle kunna föregripa prövningen i en framtid av ett förslag i av Skatteutjämningsberedningen angiven riktning.

Vad slutligen angår frågan om kostnaderna för statsverket för ett genomförande av den föreslagna ändringen må erinras, att år 1932 antalet icke ordinarie fjärdingsmannatjänster beräknades till omkring 1,240 med en sammanlagd avlöning av cirka 700,000 kronor. (Se sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 7 vid 1932 års riksdag.) Enligt upplysningar, som erhållits från Svenska polisförbundet, torde någon väsentlig ändring härutinnan icke hava inträtt under de senare åren; den möjliga förskjutningen inskränker sig till att ett 30-tal kommuner anställt ordinarie fjärdingsmän i stället för extra. En höjning av statsbidraget till de extra fjärdingsmännens avlöning från 20 till 50 procent torde därför kunna uppskattas till ett belopp något understigande 30 procent av 700,000 kronor eller till i runt tal 200,000 kronor per år. I samtidigt härmed avgiven motion hemställs om ökning med nämnda belopp av det i statsverkspropositionen beräknade anslaget till Bidrag till den lokala polisorganisationen å landsbygden m. m.

På grund av vad sålunda anförts hemställs,

att riksdagen för sin del ville besluta, att 15 § 2 mom. lagen den 6 juni 1925 om polisväsendet i riket skall erhålla följande ändrade lydelse:

2. Till kostnaden för avlöning av befattningshavare vid polisväsendet, vilken anställts för landstingsområde, så ock till kostnaden för avlöning av den, som i polisdistrikt, varom i 1 § 1 mom. tredje stycket förmåles, innehar eller uppehåller ordinarie eller icke ordinarie befattning, bidrager statsverket med hälften. Efter enahanda grund utger statsverket bidrag till landstings eller dylikt polisdistrikts kostnad för familjeunderstöd och begravningshjälp samt för sjukvård, som må tillkomma för landstingsområdet eller i polisdistriktet anställd befattningshavare vid skada, som i tjänsten åsamkats honom.

Stockholm den 21 januari 1936.

Gust. Björkman.

